Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA NILSA VĀLA [*NILS WAHL*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2019. gada 6. februārī[1]

Lieta C-724/17

Vantaan kaupunki
pret
Skanska Industrial Solutions Oy,
NCC Industry Oy,
Asfaltmix Oy,

(*Korkein oikeus* (Augstākā tiesa, Somija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – LESD 101. pants – Konkurences tiesību privāta īstenošana – Civiltiesiska atbildība – Zaudējumu atlīdzināšanas prasība – Atlīdzināšana par kaitējumu, ko ir radījusi Savienības konkurences tiesībām neatbilstoša rīcība – Priekšnosacījumi atlīdzināšanai – Personas, kas ir atbildīgas par atlīdzināšanu – Uzņēmuma jēdziens – Saimnieciskās pēctecības princips

1. Šī lieta attiecas uz nosacījumiem, kas reglamentē civiltiesisku atbildību par Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem – atbildību, par ko pirms 25 gadiem aktīvi iestājās nu jau nelaiķis ģenerāladvokāts G. van Gervens [*G. van Gerven*] savos novatoriskajos secinājumos lietā *Banks*[2]. Šie secinājumi manī guva atbalstu toreiz, un tie iedvesmo vēl joprojām. Tāpēc priecājos, ka savu ģenerāladvokāta pilnvaru termiņu varu pabeigt, sniedzot secinājumus tajā pašā jomā un balstoties uz secinājumiem lietā *Banks*.

2. Kopš minētajiem secinājumiem civiltiesiskas atbildības jomā ir notikušas svarīgas izmaiņas gan judikatūrā[3], gan tiesību aktos[4]. Tomēr daudzi ļoti svarīgi jautājumi joprojām nav atrisināti. Viens no šiem jautājumiem attiecas uz personām, kuras var saukt pie atbildības par konkurences noteikumu pārkāpumu radītu zaudējumu atlīdzināšanu.

1 Oriģinālvaloda – angļu.

2 Ģenerāladvokāta G. van Gervena secinājumi lietā *Banks*, C-128/92, EU:C:1993:860.

3 Galvenokārt spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461.

4 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/104/ES (2014. gada 26. novembris) par dažiem noteikumiem, kas reglamentē zaudējumu atlīdzināšanas prasības saskaņā ar valsts tiesību aktiem par dalībvalstu un Eiropas Savienības konkurences tiesību aktu noteikumu pārkāpumiem (OV 2014, L 349, 1. lpp.).

3. Ar konkurences uzraudzības iestāžu palīdzību īstenojot Savienības konkurences tiesības publisko tiesību jomā, tiek piemērots saimnieciskās pēctecības princips, lai noteiktu personas, kas ir atbildīgas par šo noteikumu pārkāpumiem. Pamatojoties uz plašo jēdziena "uzņēmums" definīciju, kas tiek minēts Līguma noteikumos par konkurenci, šajā principā ir noteikts, ka atbildība neaprobežojas tikai ar juridisko personu, kura ir piedalījusies pret konkurenci vērstā darbībā. Pārstrukturēšanas vai citu korporatīvās struktūras izmaiņu gadījumā naudas sods var tikt piemērots jebkurai vienībai, kas saimnieciskā ziņā ir identiska uzņēmumam, kurš ir pārkāpis Savienības konkurences tiesības [5].

4. Izskatāmajā lietā rodas jautājums, vai šis Savienības konkurences tiesību pamatprincips ir jāpiemēro arī attiecībā uz Savienības konkurences tiesību īstenošanu privāto tiesību jomā. Konkrēti, Tiesai ir uzdots jautājums, vai ar privāto tiesību jomā celtu prasību par zaudējumu atlīdzināšanu pret sabiedrību, kas ir turpinājusi aizliegtas vienošanās dalībnieka saimniecisko darbību, šī sabiedrība var tikt saukta pie atbildības par zaudējumu atlīdzināšanu, ko ir radījis LESD 101. panta pārkāpums.

I. Atbilstošās tiesību normas

5. Saskaņā ar Somijā piemērojamām tiesību normām par zaudējumiem ir atbildīgs tikai tiesību subjekts, kurš ir nodarījis šos zaudējumus.

6. Saskaņā ar uzņēmējsabiedrību darbību regulējošiem Somijas tiesību aktiem ikviena sabiedrība ar ierobežotu atbildību ir atsevišķa juridiska persona ar savu kapitālu un savu atbildību.

7. Turklāt, ciktāl tas attiecas uz zaudējumu atlīdzināšanas priekšnosacījumiem ārpuslīgumiskās atbildības ietvaros, personai, kas tīši vai nolaidības dēļ rada kaitējumu citai personai, saskaņā ar Somijas tiesību aktiem ir jāatlīdzina zaudējumi.

II. Faktiskie apstākļi, procedūra un prejudiciālie jautājumi

8. Laikposmā no 1994. līdz 2002. gadam Somijā asfalta tirgū pastāvēja aizliegta vienošanās. Ar 2009. gada 29. septembra lēmumu *korkein hallinto-oikeus* (Augstākā administratīvā tiesa, Somija) septiņiem uzņēmumiem piemēroja naudas sodus par valsts likuma pret konkurences ierobežojumiem, kā arī – ņemot vērā šīs aizliegtās vienošanās ietekmi uz tirdzniecību starp dalībvalstīm – panta, kas tagad ir LESD 101. pants, pārkāpumu.

9. Viena no sabiedrībām, kurai tika uzlikts naudas sods, bija *Lemminkäinen Oyj*, sabiedrība, ar kuru *Vantaan kaupunki* (Vantā pašvaldība) bija noslēgusi vairākus līgumus par asfaltēšanas darbiem laikposmā no 1998. līdz 2001. gadam.

10. Atšķirībā no *Lemminkäinen Oyj* dažas citas sabiedrības, kas bija aizliegtas vienošanās dalībnieces, proti, *Sata-Asfaltti Oy*, *Interasfaltti Oy* un *Asfalttineliö Oy*, kopš tā laika ir likvidētas brīvprātīgās likvidācijas procedūrās un to vienīgie akcionāri, kas tagad ir attiecīgi *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy*, ir pārņēmuši meitasuzņēmumu aktīvus un turpinājuši to saimniecisko darbību.

11. Pamatojoties uz saimnieciskās pēctecības principu, *korkein hallinto-oikeus* (Augstākā administratīvā tiesa) piemēroja naudas sodu *Skanska Industrial Solutions Oy* par tās rīcību un par *Sata-Asfaltti Oy* rīcību, *NCC Industry Oy* – par *Interasfaltti Oy* rīcību, un *Asfaltmix Oy* – par *Asfalttineliö Oy* rīcību.

5 Šī principa agrīnu izpausmi skat. spriedumā, 1984. gada 28. marts, *Compagnie Royale Asturienne des Mines* un *Rheinzink*/Komisija, 29/83 un 30/83, EU:C:1984:130, 9. punkts. Nesenākus piemērus skat. spriedumos, 1999. gada 8. jūlijs, Komisija/*Anic Partecipazioni*, C-49/92 P, EU:C:1999:356, 145. punkts; 2004. gada 7. janvāris, *Aalborg Portland* u.c./Komisija, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P un C-219/00 P, EU:C:2004:6, 59. punkts; 2007. gada 11. decembris, *ETI* u.c., C-280/06, EU:C:2007:775, 45. un 46. punkts, un 2014. gada 18. decembris, Komisija/*Parker Hannifin Manufacturing* un *Parker-Hannifin*, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 39. un 40. punkts.

12. Pēc *korkein hallinto-oikeus* (Augstākā administratīvā tiesa) nolēmuma *Vantaan kaupunki* attiecīgajā apgabaltiesā (*Helsingin käräjäoikeus*) cēla civilprasību par zaudējumu atlīdzināšanu pret sabiedrībām, kurām tika piespriests naudas sods, tostarp *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy*.

13. Šajā tiesvedībā *Vantaan kaupunki* prasīja, lai minētās sabiedrības kā solidāri atbildīgas par nodarīto kaitējumu atlīdzina zaudējumus par aizliegtas vienošanās dēļ samaksātajām pārmērīgi augstajām asfaltēšanas darbu cenām. *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy* apstrīdēja prasību, tostarp pamatojoties uz to, ka tās nevarot saukt pie atbildības par kaitējumu, ko, iespējams, ir nodarījušas juridiski patstāvīgas sabiedrības. Tāpēc tās apgalvoja, ka prasības par zaudējumu atlīdzināšanu esot jāceļ pret sabiedrībām, kuru darbība tika izbeigta likvidācijas procedūrās. Viņu skatījumā, tā kā prasījumi netika pieteikti maksātnespējas procesos, kuros tika likvidētas sabiedrības, kas bija aizliegtās vienošanās dalībnieces, saistības ir beigušas pastāvēt.

14. Tādējādi valsts tiesvedības pamatā ir jautājums, vai *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy* var piespriest maksāt zaudējumus, ko ir radījusi tāda *Sata-Asfaltti Oy*, *Interasfaltti Oy* un *Asfalttineliö Oy* rīcība, kas ir ierobežojusi konkurenci. Apgabaltiesai un apelācijas tiesai šajā sakarā ir atšķirīgi viedokļi.

15. Apgabaltiesa nosprieda, ka, šādā situācijā nepiemērojot saimnieciskās pēctecības principu, konkurences noteikumu pārkāpuma dēļ cietušai personai ir praktiski neiespējami vai pārmērīgi grūti pieprasīt kaitējuma atlīdzināšanu. It īpaši gadījumā, ja konkurences noteikumus pārkāpusī sabiedrība ir pārtraukusi darbību un ir likvidēta. Ņemot to vērā, apgabaltiesa uzskatīja, ka LESD 101. panta efektivitātes nodrošināšanai, uzliekot naudas sodu, no vienas puses, un nosakot atbildību par radītajiem zaudējumiem, no otras puses, ir jāievēro tie paši principi. Uz šī pamata apgabaltiesa secināja, ka *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy* ir jāatlīdzina zaudējumi, ko ir radījusi *Sata-Asfaltti Oy*, *Interasfaltti Oy* un *Asfalttineliö Oy* konkurenci ierobežojošā rīcība.

16. Šis lēmums tika pārsūdzēts attiecīgajā apelācijas tiesā (*Helsingin hovioikeus*). Apelācijas tiesa uzskatīja, ka nav pamata piemērot saimnieciskās pēctecības principu civilprasībās par Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem. Šīs tiesas skatījumā, Savienības konkurences noteikumu efektivitāti nevar izmantot, lai pamatotu iejaukšanos ārpuslīgumiskās atbildības pamatprincipos, kas izriet no valsts tiesību sistēmas. Tā kā nav detalizētāku noteikumu, naudas soda noteikšanu regulējošie principi nebūtu jāpiemēro civilprasībās par zaudējumu atlīdzināšanu. Tādējādi apelācijas tiesa noraidīja *Vantaan kaupunki* prasības, ciktāl tās tika vērstas pret *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy* par *Sata-Asfaltti Oy*, *Interasfaltti Oy* un *Asfalttineliö Oy* rīcību.

17. Tās pašas tiesvedības ietvaros apelācijas tiesa piesprieda *Lemminkäinen Oyj* atlīdzināt *Vantaan kaupunki* zaudējumus par kaitējumu, ko radījusi aizliegtā vienošanās. Pēc tam *Lemminkäinen Oyj* samaksāja piespriesto zaudējumu atlīdzību pilsētai.

18. Tomēr *Lemminkäinen Oyj* tāpat kā *Vantaan kaupunki* ir iesniegusi apelācijas sūdzību *korkein oikeus* (Augstākā tiesa, Somija), un šī apelācijas sūdzības ir pieņemta. *Lemminkäinen Oyj* tostarp apgalvoja, ka tai piespriestā zaudējumu atlīdzināšanas summa būtu jāsamazina, jo *Vantaan kaupunki* neesot prasījusi zaudējumu atlīdzināšanu no (tagad likvidētajām) sabiedrībām, kas bija aizliegtās vienošanās dalībnieces. *Korkein oikeus* (Augstākā tiesa) pieņēma *Vantaan kaupunki* apelācijas sūdzību jautājumā par to, vai *Skanska Industrial Solutions Oy*, *NCC Industry Oy* un *Asfaltmix Oy* var piemērot civiltiesisku atbildību, pamatojoties uz saimnieciskās pēctecības principu.

19. Ņemot vērā tai iesniegtos argumentus, *korkein oikeus* (Augstākā tiesa) tagad ir jāizlemj, vai atbildību par zaudējumu atlīdzināšanu var piemērot sabiedrībai, kas ir pārņēmusi tādas kartelī ietilpstošas sabiedrības saimniecisko darbību, kura ir likvidēta brīvprātīgā likvidācijas procedūrā. Šajā sakarā *korkein oikeus* (Augstākā tiesa) paskaidro, ka saskaņā ar Somijas tiesību normām

ārpuslīgumiskās atbildības vispārējā pieeja ir tāda, ka tikai (juridiskai) personai, kas ir radījusi kaitējumu, var būt pienākums segt zaudējumus. Tas tā ir, izņemot īpašus gadījumus, kad tas netiek ņemts vērā, pamatojoties uz tā dēvēto atkāpi no juridiskas personas autonomijas (*lifting the corporate veil*), lai nodrošinātu, ka nenotiek nepamatota izvairīšanās no atbildības.

20. Šauboties par Savienības tiesību aktu pareizu interpretāciju, *korkein oikeus* (Augstākā tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai jautājums par to, kurš ir atbildīgs par zaudējumiem, kas radušies LESD 101. pantā aizliegtas darbības dēļ, ir jānoskaidro, tieši piemērojot šo tiesību normu vai pamatojoties uz valsts tiesību normām?

2) Gadījumā, ja atbildīgās personas tiek noteiktas, tieši piemērojot LESD 101. pantu, vai par zaudējumiem atbildīgās personas ir tās, kuras ietilpst šajā tiesību normā minētajā jēdzienā "uzņēmums"? Vai, nosakot par zaudējumiem atbildīgās personas, ir jāpiemēro tie paši principi, kurus [Tiesa] ir piemērojusi, nosakot atbildīgās personas lietās par naudas sodu piemērošanu, un saskaņā ar kuriem atbildību it īpaši var pamatot ar piederību vienai saimnieciskai vienībai vai ar saimniecisko pēctecību?

3) Ja par zaudējumiem atbildīgās personas nosaka, pamatojoties uz dalībvalsts tiesību normām, vai Savienības tiesību aktu efektivitātes prasībai ir pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru sabiedrība, kas pēc tam, kad tā ir iegādājusies visas LESD 101. pantā aizliegtas vienošanās dalībnieces sabiedrības kapitāla daļas, ir likvidējusi šo sabiedrību un turpinājusi tās saimniecisko darbību, nav atbildīga par zaudējumiem, kurus ir nodarījusi tāda likvidētās sabiedrības rīcība, kas ierobežo konkurenci, lai gan panākt atlīdzinājumu no likvidētās sabiedrības būtu praktiski neiespējami vai pārmērīgi grūti? Vai efektivitātes prasība liedz interpretēt dalībvalsts tiesisko regulējumu tādējādi, ka atbildība par zaudējumiem iestājas tikai tad, ja ir izpildīts nosacījums, atbilstoši kuram iepriekš minētā uzņēmuma reorganizācija ir notikusi nelikumīgi vai mākslīgi, lai izvairītos no pienākuma atlīdzināt zaudējumus par konkurences tiesību pārkāpumiem, vai citā negodīgā veidā, vai vismaz, ka uzņēmuma reorganizācijas laikā sabiedrība ir zinājusi vai tai būtu bijis jāzina par konkurences noteikumu pārkāpumu?"

21. Rakstiskus apsvērumus iesniedza *Vantaan kaupunki*, *Skanska Industrial Solutions Oy* (turpmāk tekstā – "*Skanska*"), *NCC Industry Oy* (turpmāk tekstā "*NCC Industry*") un *Asfaltmix Oy* (turpmāk tekstā "*Asfaltmix*"), Somijas, Itālijas un Polijas valdības, kā arī Eiropas Komisija. 2019. gada 16. janvāra tiesas sēdē šie dalībnieki, izņemot *Asfaltmix* un Itālijas un Polijas valdību, sniedza arī mutvārdu apsvērumus.

III. Vērtējums

22. Šajā lietā tiek skarts būtisks Savienības konkurences tiesību privātās īstenošanas aspekts – mijiedarbība starp Savienības tiesību aktiem un dalībvalstu tiesību aktiem, attiecībā uz tādām prasībām konkurences noteikumu pārkāpumu jomā, kas ir celtas par Savienības konkurences tiesību pārkāpumu. Faktiski principi, kas reglamentē civiltiesisku atbildību par Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem, lielā mērā balstās šīs Tiesas judikatūrā. Tomēr, lai gan Tiesa ir atzinusi no Līgumiem izrietošās tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu par Savienības konkurences tiesību

pārkāpumiem[6] un sniegusi norādījumus par zaudējumu atlīdzināšanas tiesību konkrētiem aspektiem[7], Savienības konkurences tiesību privāta piemērošana tomēr balstās arī uz valsts privātajām tiesībām un procesuālajām normām.

23. Savienības likumdevējs ir vēlējies paskaidrot Savienības tiesību aktu un dalībvalstu tiesību aktu mijiedarbību ar Direktīvu 2014/104, kas tomēr nav piemērojama *ratione temporis* šajā lietā. Ar šo direktīvu tagad ir saskaņoti zināmi aspekti valsts tiesās iesniegtajās zaudējumu atlīdzināšanas prasībās. Tomēr, tāpat kā judikatūrā, arī direktīvā nav rodamas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem.

24. Viens no šiem jautājumiem ir – kā jānosaka (un, it īpaši, uz kāda juridiskā pamata) personas, kas ir atbildīgas par zaudējumiem saistībā ar Savienības konkurences tiesību pārkāpumu. Šajā lietā Tiesai ir iespēja izskatīt šo jautājumu. Tiesai ir jālemj par to, kādā mērā Savienības tiesību aktos ir reglamentēts, kā tiek noteikta atbildība valsts tiesās celtās civiltiesiskās prasībās par zaudējumiem saistībā ar konkurences noteikumu pārkāpumiem.

25. Pirms pievērsties šim jautājumam, sākotnēji minēšu dažas piezīmes par Savienības konkurences tiesību privātās īstenošanas sistēmu.

A. Ievads – Savienības konkurences tiesību privātās īstenošanas sistēma

26. Vispārīgi runājot, kas attiecas uz ārpuslīgumisko atbildību Eiropas tiesību sistēmās, saskaņā ar privātajām tiesībām celtā prasībā par zaudējumu atlīdzināšanu persona var prasīt segt zaudējumus par nodarīto kaitējumu, ko radījusi konkrēta uzvedība vai rīcība. Atkarībā no tiesību sistēmas šādu tiesās iesniegtu prasību precīzas aprises tomēr nosaka pārsteidzoši atšķirīgas normas un principi. Ar dažādajām ES dalībvalstu tiesiskajām tradīcijām ir skaidrojamas atšķirības tostarp attiecībā uz rīcību, kas var būt atbildības pamatā (piemēram, pamatojoties uz tiesību aizskārumu, deliktu, kvazideliktu vai stingru atbildību), personu loku, kuras uzskata par cietušajiem, cēloņsakarību, personām, kuras var saukt pie atbildības par iespējamo kaitējumu, un atlīdzināmā kaitējuma kategorijām.

27. Tomēr, neskatoties uz šīm atšķirībām, prasībām par zaudējumu atlīdzināšanu Eiropā ir galvenokārt labojoša un kompensējoša (*restitutio ad integrum*) funkcija. Lai arī nepieciešamībai maksāt atlīdzinājumu zināmā kontekstā var būt preventīva iedarbība, zaudējumu atlīdzināšana kā pašpietiekams preventīvs pasākums (vai sods) par nevēlamu rīcību neapšaubāmi ir mazāk izplatīta parādība Eiropas tiesiskajā telpā.

28. Tomēr Savienības konkurences tiesību ietvaros prasības par zaudējumu atlīdzību ir paredzētas, lai pildītu abas funkcijas. No vienas puses, prasībai par kaitējumu, ko ir radījis Savienības konkurences tiesību pārkāpums, ir kompensējoša funkcija. Ar šādām prasībām personas var pieprasīt *pilnīgu* atlīdzinājumu par jebkādu kaitējumu, kas iespējami ir nodarīts Savienības konkurences tiesību pārkāpuma dēļ[8]. Taču, no otras puses, saskaņā ar privātajām tiesībām celta zaudējumu atlīdzināšanas prasība par kaitējumu, ko ir radījis konkurences tiesību pārkāpums, var darboties arī kā preventīvs līdzeklis, tādējādi papildinot publisko īstenošanu.

6 Spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, 26. punkts, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 60. punkts.

7 Skat., piemēram, spriedumus, 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 95.–97. punkts; 2011. gada 14. jūnijs, *Pfleiderer*, C-360/09, EU:C:2011:389, 32. punkts, un 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 37. punkts.

8 Skat. it īpaši spriedumu, 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 95. un 96. punkts un tajos minētā judikatūra.

1. Savienības konkurences tiesību pilnīgas efektivitātes un preventīvas iedarbības nozīme judikatūrā

29. Izsakoties Savienības konkurences tiesību normu un efektivitātes stingrajā valodā, Tiesa ir īpaši uzsvērusi preventīvo funkciju, kāda piemīt prasībām par Savienības konkurences tiesību pārkāpumu radīto zaudējumu atlīdzināšanu.

30. Tiesa ir radījusi priekšnoteikumus privātās īstenošanas sistēmai Eiropas Savienībā savos spriedumos *Courage*[9] un *Manfredi*[10]. Šajās lietās Tiesa ir noteikusi, ka jebkurai personai ir tiesības prasīt atlīdzināt zaudējumus par kaitējumu, ko ir radījusi konkurenci ierobežojoša darbība[11].

a) Konkurences noteikumu pārkāpumu radīto zaudējumu atlīdzināšanas civilprasību divējādā funkcija

31. Tomēr no judikatūras izriet, ka tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu nav noteiktas tikai tādēļ vien, lai tiktu atlīdzināts ar konkurenci ierobežojošu darbību radītais kaitējums. Šīs tiesības drīzāk bija saistītas ar nepieciešamību nodrošināt Savienības konkurences tiesību pilnīgu efektivitāti[12]. Šajā sakarā Tiesa ir īpaši atzinusi, ka tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu nostiprina Savienības konkurences tiesību efektivitāti, atturot uzņēmumus no konkurenci ierobežojošu līgumu slēgšanas vai piedalīšanās citās pret konkurenci vērstās praksēs un pasākumos, kas nereti ir slēpti. Tādējādi civilprasības par zaudējumu atlīdzināšanu valstu tiesās ir arī līdzeklis, lai uzturētu efektīvu konkurenci Eiropas Savienībā[13]. Citiem vārdiem, šo prasību mērķis ir atturēt uzņēmumus no tādas rīcības, kas kaitē konkurencei.

32. Tomēr būtiski ir norādīt, ka, lai gan Tiesa ir atzinusi tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu, pamatojoties uz LESD 101. pantu, tā līdz šim nav skaidri definējusi civiltiesiskas atbildības pamatnosacījumus. Turklāt ir skaidrs, ka procesuālo un materiālo tiesību sistēma, kas ir nepieciešama, lai tiesā tiktu apmierināta prasība par zaudējumu atlīdzināšanu, principā ietilpst valsts tiesību normu tvērumā[14]. Kā Tiesa ir atzinusi spriedumos, kas pieņemti kopš *Courage* un *Manfredi*, iztrūkstot Savienības tiesiskajam regulējumam šajā jautājumā, dalībvalstu ziņā ir izstrādāt šo tiesību īstenošanas noteikumus, kas reglamentē tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu par kaitējumu, ko ir radījis LESD 101. panta (vai LESD 102. panta) pārkāpums, ieskaitot tos, kas attiecas uz cēloņsakarības jēdziena piemērošanu. Tomēr dalībvalstīm ir jānodrošina šo valsts tiesību normu atbilstība līdzvērtības un efektivitātes principiem[15].

33. Tomēr – kuri jautājumi prasībās par zaudējumu atlīdzināšanu tiek noteikti, pamatojoties uz Savienības tiesību aktiem, un kuri, balstoties uz dalībvalstu tiesību normām? Manā skatījumā, atbilde uz šo jautājumu izriet no nesenākās judikatūras.

9 Spriedums, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465.

10 Spriedums, 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461.

11 Pat pirms 2001. gada 20. septembra sprieduma *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, Tiesa ir atzinusi tiešo iedarbību, ar ko ir apveltīti panti, kuri tagad ir LESD 101. un 102. pants. Skat. spriedumus, 1974. gada 30. janvāris, *BRT* un *Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs*, 127/73, EU:C:1974:6, 16. punkts, un 1997. gada 18. marts, *Guérin automobiles*/Komisija, C-282/95 P, EU:C:1997:159, 39. punkts.

12 Spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, 24.–26. punkts, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 59. punkts.

13 Spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, 27. punkts, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 91. punkts. Skat. arī spriedumus, 2011. gada 14. jūnijs, *Pfleiderer*, C-360/09, EU:C:2011:389, 29. punkts; 2012. gada 6. novembris, *Otis* u.c., C-199/11, EU:C:2012:684, 42. punkts; 2013. gada 6. jūnijs, *Donau Chemie* u.c., C-536/11, EU:C:2013:366, 23. punkts, un 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 23. punkts.

14 Spriedums, 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 62. punkts.

15 Spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, 29. punkts, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 62. punkts.

b) Savienības tiesību aktu un valsts tiesību aktu mijiedarbība un preventīvās iedarbības konsolidācija kā konkurences noteikumu pārkāpumu radītu zaudējumu atlīdzināšanas civilprasību mērķis

34. Ar Tiesas spriedumu *Kone* [16] tiek viesta skaidrība šajā jautājumā. Šajā lietā Tiesa nosprieda, ka no cenu "jumta" ("*umbrella pricing*") cietušie, proti, personas, kuras netieši ir cietušas no pārmērīgi augstām cenām sakarā ar LESD 101. panta prasību pārkāpumu, var pieprasīt šādi nodarīta kaitējuma atlīdzināšanu, saskaņā ar privātajām tiesībām ceļot prasību par zaudējumu atlīdzināšanu. Tādējādi tika uzskatīts, ka LESD 101. pantam neatbilst tāda valsts tiesību norma par cēloņsakarību, ar kuru jau no paša sākuma tiek izslēgta iespēja prasīt atlīdzību par cenu "jumta" radīto kaitējumu [17].

35. Iezīmējas divi savstarpēji saistīti jautājumi.

36. Pirmkārt, lietā *Kone* Tiesa atkārtoti ir norādījusi, ka dalībvalstīm ir jāizstrādā detalizētas normas, kas reglamentētu tiesības pieprasīt zaudējuma atlīdzināšanu par kaitējumu, kas ir radies LESD 101. pantā aizliegtas vienošanās vai prakses dēļ, ieskaitot tās, kas attiecas uz cēloņsakarības jēdziena piemērošanu. Tomēr dalībvalstīm ir jānodrošina šo valsts tiesību normu atbilstība līdzvērtības un efektivitātes principiem. Tas nozīmē, ka attiecīgie noteikumi nedrīkst būt mazāk labvēlīgi par tiem, kas reglamentē prasības par tādu līdzīgu tiesību pārkāpumu, kas ir piešķirtas valsts tiesību aktos, un ka šie noteikumi nedrīkst padarīt Savienības tiesību aktu piešķirto tiesību īstenošanu pārmērīgi grūtu vai praktiski neiespējamu [18].

37. Paturot prātā šo apgalvojumu, varētu domāt, ka jebkuras valsts tiesību normas – kas regulē prasības par konkurences noteikumu pārkāpumu radītajiem zaudējumiem – saderība ar Savienības tiesību aktiem ir jāizvērtē, pamatojoties uz klasisko līdzvērtības un efektivitātes pārbaudi. Tomēr nevajadzētu aizmirst, ka pēc šī vispārējā paziņojuma Tiesa konkrētajā konkurences tiesību kontekstā ir atzinusi, ka attiecīgās valsts tiesību normas piemērošana nedrīkst apdraudēt LESD 101. panta efektīvu piemērošanu [19]. Faktiski, tuvāk aplūkojot doto novērtējumu, ir redzams, ka tas atsaucas uz LESD 101. panta prasību pilnīgu efektivitāti [20].

38. Tiesas sniegtais pamatojums, manā skatījumā, acīmredzami ir kas vairāk nekā novērtējums, kas balstīts uz līdzvērtības un efektivitātes principiem. Manuprāt, tas ir strīdīgās valsts tiesību normas saderības novērtējums, pamatojoties uz Līguma noteikuma, proti, LESD 101. panta, pilnīgu efektivitāti.

39. Ir būtiska atšķirība starp novērtējumu, kas balstīts uz līdzvērtības un efektivitātes principiem, no vienas puses, un novērtējumu, kas balstīts uz LESD 101. panta pilnīgu efektivitāti, no otras puses. Tā palīdz noteikt robežlīniju starp jautājumiem, kurus regulē attiecīgi Savienības tiesību akti un dalībvalstu valsts tiesību sistēmas.

40. Manuprāt, judikatūrā klasiskā līdzvērtības un efektivitātes pārbaude tiek piemērota tikai attiecībā uz "detalizētiem noteikumiem, ar ko tiek īstenotas tiesības pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu" valsts tiesās. Citiem vārdiem, šī pārbaude tiek piemērota attiecībā uz noteikumiem, kas (tajā vai citā veidā) attiecas uz tiesību *īstenošanu* prasīt zaudējumu atlīdzināšanu tiesā [21]. Šādi noteikumi ir jānosaka dalībvalstīm.

16 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317.

17 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 37. punkts.

18 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 24. un 25. punkts un tajos minētā judikatūra.

19 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 26. punkts un tajā minētā judikatūra.

20 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 27. un nākamie punkti, it īpaši 34. punkts. Salīdzinājumam par līdzvērtības un efektivitātes principu piemērošanu skat. spriedumus, 2011. gada 14. jūnijs, *Pfleiderer*, C-360/09, EU:C:2011:389, 30.–32. punkts, un 2013. gada 6. jūnijs, *Donau Chemie* u.c., C-536/11, EU:C:2013:366, 32.–34. punkts.

21 To ģenerāladvokāte J. Kokote [*J. Kokott*] apraksta kā tiesību pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu "kā" (*how*) aspektu. Skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:45, 23. punkts. Turklāt būtu iespējams vēl vairāk nošķirt tiesiskās aizsardzības noteikumus un tīri procesuālus noteikumus, kā arī no Savienības tiesību aktiem izrietošās prasības, kurām šādiem noteikumiem ir jāatbilst. Šajā sakarā skat. W. Van Gerven, "Of rights, remedies and procedures", *Common Market Law Review*, 37. sēj., 2000, 501.–536. lpp., 503. un 504. lpp.

41. Turpretim gadījumā, ja tiek skarti paredzētie nosacījumi zaudējuma atlīdzināšanas prasības tiesību īstenošanai (piemēram, cēloņsakarība), šādi nosacījumi tiek pārbaudīti saskaņā ar LESD 101. pantu.

42. Protams, ir taisnība, ka lietā *Kone* Tiesa atturējās sniegt neapšaubāmu jēdziena "cēloņsakarība" definīciju Savienības tiesību ietvaros. Tā atturējās, neskatoties uz ģenerāladvokātes J. Kokotes priekšlikumu [22]. Tā vietā Tiesa bija uzmanīga (kāda tā bieži ir) un savā atbildē minēja vienīgi to, kas bija absolūti nepieciešams izskatāmajā lietā [23]. Tādējādi, atsaucoties uz LESD 101. panta pilnīgu efektivitāti, Tiesa nolēma, ka ar šo Līguma noteikumu netiek pieļauta tāda valsts tiesību norma par cēloņsakarību, ar ko no paša sākuma tiek izslēgta iespēja pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu, pamatojoties uz cenu "jumta" efektu.

43. Citiem vārdiem, lai gan Tiesa atstāja "cēloņsakarības" jēdziena attīstīšanu nākamās judikatūras ziņā, tas, manuprāt, nebūtu jāsaprot tā, ka nosacījumus, kas ir zaudējumu atlīdzināšanas prasības pamatā, regulē valsts tiesību normas.

44. Otrkārt, saistībā ar uzsvaru uz LESD 101. panta pilnīgo efektivitāti, tiesību pamatojums pieprasīt atlīdzinājumu par kaitējumu, ko ir radījis Savienības konkurences tiesību pārkāpums, lietā *Kone* bija cieši saistīts ar preventīvo iedarbību. Faktiski, atceļot noteikumu, kas paredz tiešu cēloņsakarību, lai noteiktu privāto atbildību, Tiesa nosprieda, ka LESD 101. pants liedz piemērot tādu valsts tiesību normu, ar ko tiek izslēgta aizliegtās vienošanās dalībnieku civiltiesiska atbildība par kaitējumu, kuru ir radījis tirgus cenu palielinājums konkurenci ierobežojošas rīcības rezultātā [24].

45. "Kaitējums", kuru ir radījis cenu "jumts", ir sekas neatkarīgam cenu noteikšanas lēmumam, ko pieņēmusi persona, kura nav iesaistīta apstrīdētajā konkurenci ierobežojošajā rīcībā. Šāds lēmums var ietekmēt lielu personu skaitu. Rezultātā ievērojami palielinās to personu skaits, kurām ir tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību par Savienības konkurences tiesību pārkāpumu, pamatojoties tieši uz LESD 101. pantu (vai LESD 102. pantu). Paturot to prātā, spriedums *Kone* ir izšķirošs solis, lai nostiprinātu konkurences noteikumu pārkāpumu radīto zaudējumu atlīdzināšanas prasības kā instrumentu, kas ir paredzēts, lai atturētu uzņēmumus no iesaistīšanās konkurenci ierobežojošā rīcībā.

2. Vai preventīvās iedarbības uzsvars ir pamatots

46. Lai gan daudz ko varētu teikt par pievienoto praktisko vērtību, ko *Kone* panāktais risinājums deva privāto tiesību īstenošanas sistēmas vispārējai efektivitātei, manuprāt, Tiesas uzsvars uz preventīvo iedarbību *kopumā* ir pamatots vairāku iemeslu dēļ. Es šeit īsi uzsvēršu divus no tiem.

47. Pirmkārt, kā Tiesa ir norādījusi, privāta īstenošana, ceļot prasības par zaudējumu atlīdzināšanu, ir papildu preventīvs līdzeklis, lai vērstos pret konkurenci ierobežojošu rīcību, un to ar īstenošanu publisko tiesību jomā vien nevar sasniegt. Kā publiskas īstenošanas, tā arī privātas īstenošanas mērķis ir ietekmēt uzņēmumu uzvedību tirgū, atturot šos uzņēmumus no iesaistīšanās konkurenci ierobežojošā darbībā.

22 Skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:45, 31. un nākamie punkti.

23 C. Sunstein, *One case at a time: judicial minimalism on the Supreme Court*, Hārvarda, Harvard University Press, 1999. ES kontekstā par tiesu minimālismu – D. Sarmiento, "Half a case at a time: dealing with judicial minimalism at the European Court of justice", no: M. Claes u.c., *Constitutional conversations*, Kembridža, Intersentia, 2012, 11.–40. lpp.

24 Spriedums, 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 37. punkts.

48. No vienas puses, ja privātpersonām (kurām nereti ir nepastarpinātas zināšanas par aizliegtu vienošanos vai citu pret konkurenci vērstu rīcību) ir pieejami efektīvi privāttiesību aizsardzības līdzekļi, palielinās iespējamība, ka tiks atklāts lielāks skaits nelikumīgu ierobežojumu un ka pārkāpēji tiks saukti pie atbildības [25]. Citiem vārdiem, atklāšanas risks ievērojami palielinās. No otras puses, lai gan vienas zaudējumu atlīdzināšanas prasības preventīvā iedarbība ir nenozīmīga, *potenciālo* prasītāju skaits, kā arī palielinātais atklāšanas risks palīdz izskaidrot, kāpēc privāti īstenošanas mehānismi (piemēram, prasības par zaudējumu atlīdzību) ir efektīvs līdzeklis, lai nodrošinātu konkurences noteikumu ievērošanu [26].

49. Otrkārt, jāatceras, ka kaitējums, ko ir radījusi konkurenci ierobežojoša rīcība, parasti ir tikai ekonomisks kaitējums. Lai arī tiešu kaitējumu atsevišķu personu ekonomiskajām interesēm var salīdzinoši vienkārši noteikt un pierādīt, ir vērts uzsvērt, ka konkurences tiesību pārkāpumi rada arī netiešu kaitējumu un vispārīgākas negatīvas sekas tirgus struktūrai un darbībai. Lieki teikt, ka kaitējuma noteikšana vai pierādīšana, nemaz nerunājot par cēloņsakarības noteikšanu, pamatojoties uz hipotētisku notikumu ķēdi, izraisa daudz problēmu.

50. Tomēr būtībā īstais kaitējums, ko rada nelikumīgi konkurences ierobežojumi, ir sabiedrības labklājības zudums (*dead weight loss*), ko izraisa šādi ierobežojumi, proti, ekonomiskās efektivitātes zudums, ko rada attiecīgā pret konkurenci vērstā rīcība. Tas nozīmē, ka kaitējums, kas izriet no prasībām par zaudējumu atlīdzināšanu sakarā ar konkurences noteikumu pārkāpumu, faktiski ir iemesls ekonomiskai neefektivitātei, kas radusies pārkāpuma rezultātā, un sekojošajiem zaudējumiem sabiedrībai kopumā, samazinot patērētāju labklājību. Tāpēc, galu galā, konkurences tiesību pārkāpuma radītā zaudējuma atlīdzināšanas prasības kompensējošā funkcija, manā skatījumā, ir pakārtota tās preventīvajai funkcijai.

51. Paturot prātā šos apsvērumus, es tagad pievērsīšos tieši *korkein oikeus* (Augstākā tiesa) prejudiciālajiem jautājumiem.

B. Par prejudiciālajiem jautājumiem

52. Iesniedzējtiesa ir uzdevusi Tiesai trīs jautājumus, no kuriem divi ir iesniegti pakārtoti (atkarībā no atbildes uz pirmo prejudiciālo jautājumu). Visi trīs jautājumi ir savstarpēji cieši saistīti, un to mērķis noskaidrot, vai Savienības tiesību aktos ir noteikts, ka, saskaņā ar privātajām tiesībām ceļot prasību par zaudējumu atlīdzināšanu valsts tiesā, personai ir jābūt garantētām tiesībām prasīt zaudējumu atlīdzināšanu par kaitējumu – kas radies Savienības konkurences tiesību pārkāpuma rezultātā – no uzņēmuma, kurš ir turpinājis aizliegtas vienošanās dalībnieka saimniecisko darbību? Citiem vārdiem, vai šajā kontekstā ir piemērojams saimnieciskās pēctecības princips?

53. Pēc manām domām, uz šo jautājumu ir jāsniedz apstiprinoša atbilde.

54. Lai paskaidrotu, kāpēc, es pievērsīšos pēc kārtas pirmajam un otrajam prejudiciālajam jautājumam.

1. Par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgo personu noteikšana ir Savienības tiesību aktu jautājums

55. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai personas, kurām ir pienākums segt zaudējumus, kas ir radušies ar LESD 101. pantu aizliegtas darbības dēļ, ir jānosaka, pamatojoties uz Savienības tiesību aktiem, vai arī šis jautājums ir jāregulē valsts tiesību normās.

25 Lai gan Komisija ir uzsvērusi zaudējumu atlīdzināšanas prasību kompensējošo funkciju, tā tomēr atzīst, ka ir lietderīgi atturēt uzņēmumus no konkurenci ierobežojošas rīcības. Šajā sakarā skat. Komisijas Balto grāmatu par zaudējumu atlīdzināšanas prasībām saistībā ar EK konkurences noteikumu pārkāpumiem, COM(2008) 165, galīgā redakcija, 3. lpp. ar atsaucēm. Pieejama: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/whitepaper_en.pdf (piekļuve 2019. gada 22. janvārī).

26 Skat. arī ģenerāladvokāta G. van Gervena secinājumus lietā *Banks*, C-128/92, EU:C:1993:860, 44. punkts.

56. Lielākā daļa no apsvērumus iesniegušajiem lietas dalībniekiem šajā lietā apgalvoja, ka par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgo personu noteikšana esot jautājums, kas ir jāregulē valsts tiesību normās. Viņu ieskatā, dalībvalstu rīcības brīvību šajā ziņā nosakot līdzvērtības un efektivitātes principi.

57. Es nepiekrītu šim viedoklim.

58. No vienas puses, tā kā LESD 101. pantam ir tieša iedarbība, ar to tiek radītas tiesiskas sekas personu savstarpējās attiecībās, tādējādi attiecīgajiem tiesību subjektiem radot tiesības, kuras ir jāaizsargā dalībvalstu tiesām. Kā iepriekš norādīts, Tiesa no LESD 101. panta tiešās iedarbības ir secinājusi, ka jebkurai personai ir tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu par kaitējumu, kas nodarīts ar šī panta pārkāpumu. No otras puses, Tiesa šajā sakarā vairākkārt ir norādījusi, ka dalībvalstīm ir jānosaka detalizēti noteikumi par šo tiesību izmantošanu, ievērojot (minimālās) prasības par līdzvērtību un efektivitāti [27].

59. Vai atbildīgo personu, kurām ir jāsedz Savienības konkurences tiesību pārkāpuma radītais kaitējums, noteikšana ir uzskatāma par šādu detalizētu tiesību normu, ar ko tiek reglamentētas tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu? Vai arī tas ir atbildības pamatnosacījums, kas tiek regulēts Savienības tiesību aktos?

60. Manā skatījumā, tas ir atbildības pamatnosacījums, kas tiek regulēts Savienības tiesību aktos.

61. Atbildīgo personu, kurām ir jāsedz zaudējumi, noteikšana nav jautājums par zaudējumu atlīdzināšanas prasības specifiskiem īstenošanas elementiem vai jautājums par to, kā ir jāīsteno noteikumi attiecībā uz tiesībām prasīt zaudējumu atlīdzināšanu. Atbildīgo personu, kurām ir jāatlīdzina zaudējumi, noteikšana ir monētas otra puse tiesībām prasīt zaudējumu atlīdzināšanu par Savienības konkurences tiesību pārkāpuma radīto kaitējumu. Pats fakts, ka pastāv tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu, pamatojoties uz LESD 101. pantu, nozīmē, ka pastāv juridisks pienākums, kas ir ticis pārkāpts [28]. Tas nozīmē arī, ka ir kāds, kas ir atbildīgs par šo pārkāpumu.

62. Šo atbildīgo personu var noteikt saskaņā ar LESD 101. pantu – noteikumu, kas attiecas uz uzņēmumiem. Patiešām, ar LESD 101. pantu noteiktais aizliegums attiecas uz uzņēmumiem, proti, jēdzienu, ko publiskās īstenošanas un naudas soda piemērošanas kontekstā Tiesa ir piemērojusi elastīgi.

63. Saskaņā ar judikatūrā nostiprinātajiem principiem jēdziens "uzņēmums" ietver ikvienu subjektu, kas veic saimniecisko darbību, neatkarīgi no tā juridiskā statusa un šī subjekta finansēšanas veida. Ja šāds subjekts pārkāpj Savienības konkurences tiesību normas, tam ir jāatbild par šo pārkāpumu saskaņā ar personiskās atbildības principu [29].

64. Ņemot to vērā, nesaskatu nevienu pamatotu iemeslu, kādēļ par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgā persona civiltiesiskās atbildības ietvaros būtu jānosaka citādi. Gluži pretēji.

27 It īpaši spriedumi, 2001. gada 20. septembris, *Courage* un *Crehan*, C-453/99, EU:C:2001:465, 24. un 29. punkts, un 2006. gada 13. jūlijs, *Manfredi* u.c., no C-295/04 līdz C-298/04, EU:C:2006:461, 61. un 62. punkts. Skat. arī spriedumus, 2011. gada 14. jūnijs, *Pfleiderer*, C-360/09, EU:C:2011:389, 29. un 30. punkts; 2013. gada 6. jūnijs, *Donau Chemie* u.c., C-536/11, EU:C:2013:366, 23. un 27. punkts, un 2014. gada 5. jūnijs, *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:1317, 23. un 24. punkts.

28 Idejai par tiesību un juridiskās atbildības atbilstību var izsekot pagātnē līdz pat Hohfeldam. Skat. W. Hohfeld, "Some Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning", *Yale Law Journal*, 23. sēj., 1913, 16.–59. lpp., 30.–32. lpp. Skat. arī W. Van Gerven "Of rights, remedies and procedures", *Common Market Law Review*, 37. sēj., 2000, 501.–536. lpp., 524. lpp.

29 Skat., piemēram, spriedumus, 2007. gada 11. decembris, *ETI* u.c., C-280/06, EU:C:2007:775, 38. un 39. punkts un tajos minētā judikatūra; 2013. gada 13. jūnijs, *Versalis*/Komisija, C-511/11 P, EU:C:2013:386, 51. punkts, un 2014. gada 18. decembris, Komisija/*Parker Hannifin Manufacturing* un *Parker-Hannifin*, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 39. punkts.

65. Tiesas sēdē Komisija pauda viedokli, ka tas, ka šajā jautājumā nav Tiesas judikatūras, kā arī fakts, ka Direktīvā 2014/104 tagad ir īpaša atsauce uz uzņēmumu solidāru atbildību par konkurences noteikumu pārkāpumiem [30], norādot, ka atbildīgo personu noteikšana ir valsts tiesību jautājums, ievērojot līdzvērtības un efektivitātes principus. Gan apstāklis, ka Tiesai nav bijis iespējas noskaidrot šo jautājumu, gan tas, ka Savienības likumdevējs direktīvā ir iekļāvis noteikumu par uzņēmumu solidāru atbildību, neko nepasaka par normatīvo pamatu, kas būtu jāizmanto, nosakot par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgās personas, vai pat par principiem, kuri jāpiemēro, nosakot šīs personas.

66. Atbildīgo personu noteikšana tieši ietekmē tiesību prasīt zaudējumu atlīdzināšanu būtību. Tādējādi tas ir pamatjautājums, kas ir līdzvērtīgs pašām tiesībām prasīt zaudējumu atlīdzināšanu. Citiem vārdiem, tāpat kā cēloņsakarības gadījumā – kas ir vēl viens atbildības pamatnosacījums – atbildīgās personas ir jānosaka, pamatojoties uz Savienības tiesību aktiem.

67. Atbildības pamatnosacījumiem ir jābūt vienotiem [31]. Ja par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgo personu definīcija dažādās dalībvalstīs atšķiras, pastāv acīmredzams risks, ka komersanti tiks aplūkoti atšķirīgi, atkarībā no tās valsts tiesas, kas skata civiltiesisko prasību par zaudējumu atlīdzināšanu. No Savienības konkurences tiesību efektīvas izpildes viedokļa – ja par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgo personu noteikšana tiek atstāta dalībvalstu ziņā, tas varētu ievērojami ierobežot tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu. Turklāt dažādu noteikumu piemērošana dažādās dalībvalstīs pamatjautājumā, kas tieši ietekmē tiesību prasīt zaudējumu atlīdzināšanu būtību, ne tikai būtu pretrunā vienam no Savienības konkurences tiesību pamatmērķiem, proti, radīt vienlīdzīgus konkurences apstākļus visiem uzņēmumiem, kas darbojas iekšējā tirgū, bet arī kalpotu kā aicinājums izvēlēties labvēlīgāko tiesu (*forum shopping*) [32].

68. Visbeidzot – šāds risinājums nelabvēlīgi ietekmētu zaudējumu atlīdzināšanas prasību preventīvo funkciju un līdz ar to arī Savienības konkurences tiesību īstenošanas efektivitāti, kam Tiesas judikatūrā ir piešķirta īpaša nozīme.

69. Līdz ar to tādā prasībā par zaudējumu atlīdzināšanu, kas valsts tiesās ir celta saskaņā ar privāto tiesību normām, personas, kuras ir atbildīgas par Savienības konkurences tiesību aktu pārkāpuma rezultātā nodarīto kaitējumu, ir jānosaka saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, atsaucoties uz LESD 101. pantu (vai attiecīgā gadījumā uz LESD 102. pantu).

70. Vai tas nozīmē, ka saimnieciskās pēctecības princips būtu jāpiemēro valsts tiesā, konkurences noteikumu pārkāpumu radītā kaitējuma atlīdzināšanas prasībā, lai noteiktu par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgās personas?

2. Vai civilprasībā, kas celta par konkurences tiesību pārkāpuma radītā kaitējuma atlīdzināšanu, saimnieciskās pēctecības princips ir piemērojams, nosakot personas, kurām ir jāsedz zaudējumi?

71. Ar otro prejudiciālo jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgo personu noteikšanu reglamentē tie paši principi, ko Tiesa ir noteikusi saistībā ar naudas sodu piemērošanu.

30 Direktīvas 2014/104 11. panta 1. punktā ir paredzēts: "Dalībvalstis nodrošina, ka uzņēmumi, kuri, rīkojoties kopīgi, ir pārkāpuši konkurences tiesību aktus, ir solidāri atbildīgi par konkurences tiesību aktu pārkāpuma rezultātā nodarīto kaitējumu: katram no minētajiem uzņēmumiem ir pienākums atlīdzināt kaitējumu pilnā apmērā, un cietušajai personai ir tiesības pieprasīt pilnīgu atlīdzinājumu no jebkura no šiem pārkāpējiem, līdz tā ir saņēmusi pilnīgu atlīdzinājumu."

31 Ģenerāladvokāta G. van Gervena secinājumi lietā *Banks*, C-128/92, EU:C:1993:860, 49.–54. punkts, par šādiem nosacījumiem (kaitējuma esamība, cēloņsakarība starp norādīto kaitējumu un apgalvoto rīcību un šādas rīcības nelikumība). Šajā analīzē atbildīgās personas, kā netieši norādīts, šķiet, ir uzņēmumi, kas bija iesaistījušies prettiesiskajā rīcībā.

32 Līdzīgam pamatojumam cēloņsakarības jautājumā skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes secinājumus lietā *Kone* u.c., C-557/12, EU:C:2014:45, 29. punkts.

72. Vispirms der īsumā atkārtot Tiesas judikatūras pamatpostulātus par saimnieciskās pēctecības principu, kas, kā jāatgādina, ir izstrādāts Savienības konkurences tiesību aktu publiskās īstenošanas kontekstā.

73. Saimnieciskās pēctecības princips izriet no plašās jēdziena "uzņēmums" definīcijas. To piemēro it īpaši tad, ja pārkāpumu izdarījušais uzņēmums vairs nepastāv vai nu juridiski, vai saimnieciski. Atbilstoši Tiesas skaidrojumam, ja uzņēmums, kam ir uzlikts naudas sods, turpina pastāvēt juridiski, bet ir pārtraucis savu saimniecisko darbību, šādam sodam nebūtu preventīvas iedarbības [33].

74. Kopumā, lai gan personiskā [tieša] atbildība ir un paliek galvenais princips, atbildības attiecināšana uz saimniecisko vienību, kas turpina Savienības konkurences tiesību aktus pārkāpušās vienības darbību, ir balstīta apsvērumā, ka pretējā gadījumā uzņēmumi varētu izvairīties no sankcijām, mainot savu identitāti to pārstrukturējot, pārdodot vai veicot citas juridiskas vai organizatoriskas izmaiņas. Tādējādi tiktu apdraudēts mērķis novērst rīcību, kas ir pretrunā konkurences tiesību normām, un tās atkārtošanos ar preventīvām sankcijām [34].

75. Tāpēc Savienības konkurences tiesību normu skatījumā juridiskas vai organizatoriskas pārmaiņas ne vienmēr rada jaunu uzņēmumu, kas nav atbildīgs par tāda sava priekšgājēja rīcību, kurš ir izdarījis pārkāpumu, ja ekonomiskajā aspektā tie abi ir identiski. Šajā ziņā pārkāpumu izdarījušās saimnieciskās vienības un tās darbību pārņēmušās vienības juridiskajai formai – atbilstoši Tiesas vērtējumam – arī nav nozīmes [35]. Tas ir tāpēc, ka, no saimnieciskā viedokļa raugoties, tas ir tas pats uzņēmums.

76. Manuprāt, izvirzītie argumenti saistībā ar konkurences tiesību publisko īstenošanu, lai attaisnotu plašu jēdziena "uzņēmums" izmantošanu un ar to cieši saistīto saimnieciskās pēctecības principu, ir spēkā arī saistībā ar prasību privāto tiesību jomā par Savienības konkurences tiesību pārkāpuma radīto zaudējumu atlīdzināšanu. Tas ir tāpēc, ka civilprasība par zaudējumu atlīdzību, tāpat kā konkurences tiesību aktu publiskā īstenošana, ko veic konkurences iestādes, tāpat tiecas – lai arī ne ar to pašu mehānismu – atturēt uzņēmumus no konkurenci ierobežojošas rīcības. Patiešām, kā to *Vantaan kaupunki* ir norādījusi, Savienības konkurences tiesību aktu privāta un publiska īstenošana kopā veido pilnīgu īstenošanas sistēmu, kaut arī divās daļās, un tā būtu jāuzskata par vienotu veselumu.

77. Ja saimnieciskās pēctecības princips netiktu attiecināts uz prasībām par zaudējumu atlīdzināšanu, tas ievērojami vājinātu preventīvo elementu, kas ļauj *jebkurai* personai prasīt zaudējumu atlīdzināšanu par Savienības konkurences tiesību pārkāpumu.

78. Tomēr tas vēl nav viss. Kā šajā lietā skaidri ir redzams, uzņēmumi varētu izvairīties no civiltiesiskas atbildības par zaudējumu atlīdzināšanu, izmantojot korporatīvus vai citus pasākumus, kuru dēļ privātpersonām ir praktiski neiespējami īstenot savas tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu, pamatojoties uz LESD 101. pantu. Šajā sakarā *Skanska*, *NCC Industry* un *Asfaltmix* Tiesai ir norādījušas, ka *Vantaan kaupunki* būtu varējusi prasīt zaudējumu atlīdzināšanu no šobrīd likvidētajām sabiedrībām. Lai gan Somijā ar uzņēmumu tiesību regulējošiem tiesību aktiem cietušai personai, šķiet, ir ļauts celt šādu prasību, ir grūti paredzēt, kā šāda rīcība varētu nodrošināt privātpersonai efektīvas tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu – kā zināms, nevar paģērēt kaut ko no tāda, kuram jau tāpat nekā vairs nav.

33 Spriedums, 2007. gada 11. decembris, *ETI* u.c., C-280/06, EU:C:2007:775, 40. un 42. punkts un tajos minētā judikatūra.

34 Skat. tostarp spriedumus, 2007. gada 11. decembris, *ETI* u.c., C-280/06, EU:C:2007:775, 41. punkts un tajā minētā judikatūra, un 2014. gada 18. decembris, Komisija/*Parker Hannifin Manufacturing* un *Parker-Hannifin*, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, 40. punkts.

35 Spriedums, 2007. gada 11. decembris, *ETI* u.c., C-280/06, EU:C:2007:775, 43. punkts.

79. Protams, var likties problemātiski, ka sabiedrībai ir pienākums atbildēt par kaitējumu, ko ir radījusi citas (likvidētas) sabiedrības konkurenci ierobežojoša rīcība, tikai tādēļ, ka šī sabiedrība ir turpinājusi pārkāpēja saimniecisko darbību. Tādējādi varētu apgalvot, ka saimnieciskās pēctecības principa piemērošana zaudējumu atlīdzināšanas prasībai apvērš šādu prasību civiltiesisko loģiku, it īpaši, ja pārkāpējs un par zaudējumu atlīdzināšanu atbildīgā persona nav (juridiski) viena un tā pati persona.

80. Tomēr, manuprāt, šādā risinājumā nav nekā neparasta vai pārsteidzoša. Kā esmu paskaidrojis iepriekš, prasības par konkurences noteikumu pārkāpumu radītā kaitējuma atlīdzināšanu ir neatņemama Savienības konkurences tiesību īstenošanas sastāvdaļa, proti, sistēma, kuras (kā kopuma) mērķis galvenokārt ir atturēt uzņēmumus no konkurenci ierobežojošas rīcības. Šajā sistēmā atbildība ir saistīta ar aktīviem, nevis ar konkrētu juridisku personu. Tāpēc no saimnieciskā viedokļa tas pats uzņēmums, kas ir izdarījis pārkāpumu, ir atbildīgs gan par valsts sankcijām, gan par civiltiesiskām zaudējumu atlīdzināšanas prasībām. Ņemot vērā to, ka publiskā un privātā īstenošana ir savstarpēji papildinošas viena veseluma daļas, risinājums, saskaņā ar kuru jēdziena "uzņēmums" interpretācija atšķiras atkarībā no Savienības konkurences tiesību īstenošanas mehānisma, vienkārši nebūtu pieņemams.

81. Tāpēc uzskatu, ka LESD 101. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka, nosakot atbildīgo personu, kam ir jāatlīdzina zaudējumi, kuri radušies šīs tiesību normas pārkāpuma radītā kaitējuma rezultātā, ir jāpiemēro saimnieciskās pēctecības princips, lai saskaņā ar privātajām tiesībām celtā prasībā par zaudējumu atlīdzināšanu valsts tiesā persona varētu pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu no uzņēmuma, kas ir turpinājis aizliegtas vienošanās dalībnieka saimniecisko darbību.

82. Tomēr, pirms izdaru secinājumus, ir jāmin galīgais apsvērums, uz ko ir rosinājuši *NCC Industry* izvirzītie argumenti tiesas sēdē.

83. Savā mutvārdu paskaidrojumā *NCC Industry* lūdza Tiesu ierobežot sava sprieduma spēku laikā gadījumā, ja Tiesa uzskatītu, ka saimnieciskās pēctecības princips ir piemērojams civiltiesiskajās prasībās, nosakot personas, kurām ir jāsedz zaudējumi, ko ir radījis Savienības konkurences noteikumu pārkāpums. Tomēr šis lūgums ir balstīts uz vispārīgu un nepietiekami pamatotu apgalvojumu par finansiālajām sekām, ko šāda interpretācija varētu radīt komersantiem, kuri ir iesaistījušies sabiedrību iegādē. Līdz ar to šis lūgums uzreiz ir jānoraida bez nepieciešamības rūpīgi izvērtēt, vai šajā lietā ir izpildīti divi judikatūrā noteiktie kumulatīvie nosacījumi par sprieduma spēka ierobežošanu laikā [36].

IV. Secinājumi

84. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, ierosinu Tiesai uz *korkein oikeus* (Augstākā tiesa, Somija) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

LESD 101. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka, nosakot atbildīgo personu, kam ir jāatlīdzina zaudējumi, kuri radušies šīs tiesību normas pārkāpuma radītā kaitējuma rezultātā, ir jāpiemēro saimnieciskās pēctecības princips, lai civiltiesiskā prasībā par zaudējumu atlīdzināšanu valsts tiesā persona varētu pieprasīt zaudējumu atlīdzināšanu no sabiedrības, kas ir turpinājusi aizliegtas vienošanās dalībnieka saimniecisko darbību.

36 Šo nosacījumu sakarā skat., piemēram, spriedumu, 2016. gada 22. septembris, *Microsoft Mobile Sales International* u.c., C-110/15, EU:C:2016:717, 59.–61. punkts un tajos minētā judikatūra.